

درآمدی بر مسائل تربیتی در فضای مجازی

از منظر معرفت شناسی و انسان شناسی دینی

www.ketaboo.ir

کتابخانه مجلس شورای اسلامی
کتابخانه تخصصی علوم دینی

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

وضعیت فهرست نویسی

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

مصباحی جمشید، پرستو، ۱۳۶۳-

درآمدی بر مسائل تربیتی در فضای مجازی از منظر
معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی دینی/پرستو مصباحی‌جمشید.

همدان: انتشارات دانشجو، ۱۳۹۸.

۲۰۶ص: جدول: ۱۴×۵/۲۱؛ ۱/۵سم.

۲۰۰۰۰۰ ریال ۰-۱۹۵-۵۴۳-۹۶۴-۹۷۸:

فایا

تربیت اخلاقی-- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

Moral education-- Religious aspects -- Islam:

فضای مجازی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

Cyberspace -- Religious aspects -- Islam:

فضای مجازی -- ایران -- جنبه‌های اخلاقی

Cyberspace -- Iran -- Moral and ethical aspects

۱۸/۲۰B۴

۱۳۰۰۰۰

۵۸۲۱۱۳

درآمدی بر مسائل تربیتی در فضای مجازی؛ از منظر معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی دینی

پرستو مصباحی جمشید

مشخصات نشر: همدان، انتشارات دانشجو

نوبت چاپ: اول، شهریور ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۳-۱۹۵-۰

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات	۶
۱،۱ ماهیت تربیت دینی	۶
۱،۱،۱ عقلانی تربیت دینی	۶
۱،۱،۲ ایمان گرایان و محدوده استدلال پذیری	۱۲
۱،۲ ماهیت، فرهنگ و ویژگی های فضای مجازی	۱۸
۱،۲،۱ فلسفه فناوری در مواجهه با مسائل فضای مجازی	۱۹
۱،۲،۲ ظهور فضای مجازی از توسعه فناوری	۲۱
۱،۲،۳ سیطره شیء تکنیکی	۲۵
۱،۲،۴ فرهنگ فضای مجازی	۳۰
۱،۲،۵ ویژگی های فضای مجازی	۳۲
۱،۳ مسائل تربیت دینی در فضای مجازی	۳۶

فصل دوم: ابر مفاهیم در حوزه معرفتی بشر ۳۸

۲،۱ سیر تاریخی-مفهومی عقل ۳۹

۲،۲ سیر دین در ادوار تاریخ ۴۶

۲،۳ سیر علم و وضعیت معرفتی آن ۵۵

فصل سوم: انسان ترا: دینی ۶۵

۳،۱ معرفت شناسی ۷۴

۳،۱،۱ عوامل و موانع معرفت در قرآن ۷۵

۳،۱،۱،۱ عوامل ادراکی معرفت ۷۶

۳،۱،۱،۲ عوامل نفسانی معرفت ۷۸

۳،۱،۱،۳ عوامل عملی معرفت ۷۹

۳،۱،۱،۴ موانع ادراکی معرفت ۸۰

۳،۱،۱،۵ موانع نفسانی معرفت ۸۲

۳،۱،۱،۶ موانع عملی معرفت ۸۴

۳،۱،۲ بحران معرفت ۸۶

۳،۱،۲،۱ عوامل بحران ساز و ریشه های آن ۹۱

۳،۱،۳،۱ امکانهایی برای رفع بحران معرفت ۹۵

۳،۲ انسان مناسب ۱۱۰

۳،۲،۱ دو تفسیر تحریفی ۱۱۰

۳،۲،۱،۱ تفسیر انسان به طبیعت ۱۱۰

۳،۲،۱،۲ تفسیر انسان به خدا ۱۱۸

۳،۲،۲ مغالطات تفسیر «انسان به طبیعت» و «انسان به خدا»

..... ۱۳۰

۳،۲،۳ تفسیر انسان به انسان ۱۳۱

فصل چهارم: تربیت دینی در فضای مجازی ۱۴۰

۴،۱ مناسبت های تربیت دینی با فضای مجازی ۱۴۰

- ۴،۱،۱ نقش «تعریف عقل، دین و علم» در تحقق «تربیت دینی مطلوب»
در فضای مجازی ۱۴۰
- ۴،۱،۲ ماهیت واقعیت مجازی: امتداد وجودی ۱۴۴
- ۴،۲،۱ دسته های فضای مجازی ۱۴۹
- ۴،۲،۲ راهکارهای تربیت دینی در فضای مجازی ۱۵۴
- ۴،۲،۱ تشخیص خدمات متشابهات در فضای مجازی ۱۵۴
- ۴،۲،۲ تناظر مفاهیم در فضای مجازی و تربیت دینی ۱۵۸
- ۴،۲،۳ کارآمدی عقلانیت و معنویت در فضای مجازی متناسب با الگوی
تحقیقات علمی ۱۷۵

مقدمه

تربیت دینی از گذشته تا کنون همواره مسئله مورد توجه انسان بوده است و نظراتی در تأیید یا انکار آن از سوی اندیشمندان مطرح شده است. مسووع این پژوهش بررسی مسائل پیش روی تربیت دینی در مواجهه با یک از نمودهای پدیده فراگیر جهانی شدن، یعنی «فضای مجازی» است. مقصود از مسائل تربیت دینی مباحث، چالش‌ها و رهیافت‌های تربیت دینی در عصر حاضر است. اگر چه بررسی تفصیلی هر یک از محورهای تربیت دینی، پژوهشی مجزا می‌طلبد اما محقق تلاش کرده است تا جایی که موضوع اصلی پژوهش ایجاب می‌کند، به آنها بپردازد. بدین منظور ابتدا لازم است به سه مفهوم بنیادی در قلمرو معرفتی بشر یعنی عقل، دین و علم پرداخته شود و مشخص شود که مقصود از این مفاهیم به طور دقیق چیست زیرا قرائت‌های متفاوتی از آنها وجود دارد و همین تکثر قرائت باعث شده است که امروزه تربیت دینی در فضای مجازی دوران پرتنهایی را سپری کند. لذا پرداختن به آنکه مقصود از دین، دین حداقلی است یا حداکثری، تبعیت از آن ضروری است یا اختیاری، عقل روشنگر و کاشف است یا میزان و صانع و واضح، همچنین علم باید سخن نهایی را در مسائل شناختی بزند یا نه، اهمیت وافر دارد.

ضرورت پرداختن به وضعیت تربیت دینی در عصر تکثرپذیر پست‌مدرنیسم، از آنجا آشکار می‌گردد که رد بنیان‌گرایی و قطعیت باوری پست مدرنی در بافتی غیرتوحیدی، دغدغه معناجویی انسان حاضر را سمت و سو داده است و فضای مجازی که ماهیت فلسفی خود را از پست مدرنیسم اخذ کرده است، بستر این تغییرات شده است. طرح این مسئله با توجه به اینکه پست مدرنیسم جریان فکری غالب در عصر تکنولوژی است، بر اصول برجسته‌ای چون مرکز‌گریزی، کثرت و نسبیت‌گرایی، نساست‌زدایی، رد کلان روایت‌ها و هویت سیال در عرصه تفکر بشر گسترده شده است، طبیعی می‌نماید. این جریان فکری به تولد و تحول مفاهیم، معانی، و مصادیق و نتایج جدیدی منجر شده که نقش و کارکرد انسان را در عالم هستی متفاوت کرده است. از سوی دیگر در دانش و نظام فرهنگی قرن چهارم انقلاب رسانه‌ای رقم خورده است و جامعه اطلاعاتی نوین، حقیقتی با عنان واقعیت مجازی را ساخته و پرداخته است که زیست انسانی را در سطح فردی و اجتماعی تغییر داده است. به عبارتی فرهنگ انفورماتیکی حالت کنونی تمدن انسانی است. در این فضا مسئله مطرح این است که آیا بهره‌مندی انسان از توفیقات درخشان علم متجدد که در فضای تازه سر برآورده مجازی، به بهترین شکل خود را نمایان کرده است، ضرورتاً انسان را وادار می‌کند که انسان سنتی را کنار زده، ارزش‌های او را نفی کند و عناصر اصلی تربیت مبتنی بر دین را که از آن بهره مند بوده است، به

چالش کشد یا اینکه امکان برخورداری از مزایای علم متجدد در عین پایبندی به عالم قدس و مظاهر آن وجود دارد.

پس از تردید اندیشمندان پست مدرن نسبت به آنچه غرب در دو مدرنیسم بر آن پایه گرفته بود یعنی عقل‌گرایی، انسان‌مداری، جهان‌شمولی، حقیقت‌محوری، فراروایت و کلام‌محوری، چیزی برای یقینی بودن باقی نماند. در این میان این مسئله که آیا تربیت اسلامی می‌تواند با معرفت‌رانی تزلزل‌ناپذیر خود و خلق زبان دینی متناسب با عصر حاضر، معرفت‌را از بحران نسبیت که چند قرن است گرفتار آن شده نجات دهد و یقین را جای‌زین آن کند، ارزش بررسی و مذاقه دارد. زیرا یقینی که در هندسه معرفتی اسلام وجود دارد یقین و اقتدار کلیسایی و قرون وسطایی نیست، حتی یقین و اقتدار علمی مدرنیسم نیست، بلکه یقین مبتنی بر ترکیب عقل و وحی است و به همین دلیل مشتمل بر تمام ابعاد وجودی انسان است. این دینی منجر به سبک متفاوتی از تربیت می‌شود که در تقابل با مبنای تربیتی غربیت غیر دینی است. لذا یکی از مواضع ابهام و تردید که در بستر علمی مدرن معارف، به صورت جدی از سوی فیلسوفان تحلیلی تربیت مطرح شده است، امکان تحقق تربیت دینی است. اینجاست که ضرورت همراهی پیام‌های دینی با اقناع و اقتناع عقلانی نمایان می‌شود و کمترین کارکرد آن این است که باعث می‌شود این پیام‌ها به درستی شنیده شوند. به عبارت

دیگر یکی از مسائلی که در زمینه روشنفکری دینی امروزه مطرح می‌شود این است که موفقیت اتوریته‌های دینی در عصر حاضر و حضور و بقای آن‌ها وابسته به این است که تا چه حد توانسته‌اند معارضه‌های علانی را از بین ببرند و در مواضع ابهام یا تناقض راهکار ارائه دهند. تربیت دینی علاوه بر پرداختن به این نیاز جدید معرفتی، خود را در برابر پاسخ به این مسئله نیز موظف می‌داند و آن اینکه میزان اقناع عقلانی تا چه حد باید باشد و جایگاه ایمان در تربیت چگونه ترسیم می‌شود؟

اما در این میان فضای مجازی چیست و چگونه در حال تأثیر و تأثر بر حیات مطلوب انسان است. فضای مجازی که از آن تعبیر به تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات می‌شود، محصول صنعت جهانی ارتباطات است. این صنعت نوع جدیدی از ارتباطات مجازی را بوجود آورده که به آن ارتباطات همزمان می‌گویند. در واقع فناوری دیجیتال پدیده‌ای حیاتی در عصر حاضر است و همواره با دگرگونی ساختارهای اجتماعی همراه بوده است. از آنجا که ذات فناوری امری خنثی نیست میان فناوری و تولید اندیشه رابطه‌ای دوسویه بوده است و فناوری دارای دانش خاص خود است؛ لذا مرتبط با زیرساخت‌های فلسفی زمان تغییر می‌کند. در واقع یکی از رویدادهای فناورانه، تحقق فضای سایبرنتیک است که با بیشترین نزدیکی ماهیت فناوری را آشکار می‌کند. این فضا چند رسانه

ای است و می‌تواند حاوی پیام‌هایی متفاوت از جنس‌های متفاوت باشد، مرزبندی در این فضا وجود ندارد، معنای زمان و مکان در فضای مجازی متفاوت است و دوری و نزدیکی به عنوان عامل خنثی در ارتباطات محلی و جهانی محسوب می‌شوند، مالکیت شبکه اینترنت در اختیار کثرت‌رسان صاحب قدرت است و این موضوع بر جهت‌گیری انواع علوم از جمله تربیت تأثیر مستقیم گذاشته است و کارآیی عناصر دینی را در تربیت متفاوت از گذشته و البته حساستر و پیچیده‌تر کرده است و این مسائل را به میان دیند است که تربیت دینی با کدام عناصر خود قابلیت نمایش در نظام متکثر موجود و رفع چالش‌ها را دارد؟ همچنین بی‌نظمی معرفت‌محور بر بحران نسبیت به عنوان جلوه‌ای از محصولات جریان فکری پست‌مدرنیسم چگونه مرتفع می‌شود و انسان با کدام معیار به مرحله‌ی تشخیص و ارزیابی و گزینش امور می‌رسد؟ آیا فضای مجازی می‌تواند فضایی در خدمت انسان باشد؟ با کدام رویکرد است که فضای مجازی می‌تواند فرصتی جهت توسعه ابعاد وجودی انسان و تحقق تربیت دینی شود؟ در حقیقت ارزش این رسانه جدید و درک نحوه مواجهه با آن است که تعیین می‌کند در دنیای نوین به چه دلیل باید به استقبال این نوع از تکنولوژی رفت.